

Павло Бірюк

ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ВЕРХНЬООКСЬКОГО РЕГІОНУ У X – XIII СТОЛІТТЯХ

Досліджено форми та основні шляхи формування історичної області у Верхів'ї Оки. Прослідковано правонаступництво земель від регіону поширення племен в'ятичів і території «Лесной землі». Проаналізовано літописні назви територій та ототожнено їх з нині відомою назвою «верховські землі». Охарактеризовано основні міста регіону та визначено їхню роль у становленні меж Верхнього Пооччя.

Ключові слова: *формування, верховські землі, регіон, територія, в'ятичі, «Лесная земля», міста.*

Історико-географічний напрям дослідження верховських земель не був об'єктом студіювань в українській історіографії. Така тенденція стала причиною того, що наразі відсутні змістовні та конкретні праці, які могли б розкрити політичний розвиток Верхньоокського регіону, виокремити його кордони. Процес його становлення хронологічно сягає періоду розселення слов'янських племен і так званої «домонгольської» епохи існування Чернігівського князівства. Визначення територіальних меж верховських земель (князівств) дозволяє нам ідентифікувати регіон у системі земель колишньої Русі. Метою нашого дослідження є реконструкція кордонів Верхньоокського регіону на основі історичних процесів та подій, що передували утворенню на цих землях окремих князівств.

Історіографічні напрацювання по вказаному напрямку можна поділити на окремі групи. Перша, це дослідження істориків, які дають лише епізодичні згадки щодо питання визначення меж верховських земель. Така тенденція пояснюється відсутністю, передусім в українській історіографії, змістовних робіт стосовно князівських утворень у Верхів'ї Оки. Наступну групу становлять дослідники, які дотично з основною тематикою своїх робіт розглядали процеси у верхньоокській області як складовій Чернігівського князівства. Зокрема, такими є роботи О. Зайцева [6], О. Насонова [10], М. Зотова [7]. Праці М. Барсова зосереджені на історико-географічному дослідженні руських земель [1, 2], натомість Т. Нікольська розглядала археологічні особливості регіону верхньої та середньої Оки в IX-XIII ст. [11].

Типова локалізація згаданих князівств до верхньої течії річки Оки не дає чітких меж розташування численних вотчинних утворень, що з'явилися після занепаду Чернігівського князівства в результаті ординської агресії [5, с. 494]. Першочергово історіографічні згадки стосовно Верхів'я Оки стосувалися питання розселення слов'янських племен в'ятичів. Зокрема, в літописах за Іпатіївським та Лаврентіївським списком відображено перші історичні події регіону, а саме: «А Вятъко съде съ родомъ своимъ по Оце, от негоже прозвашася Вятичи» [14, с. 11-12; 12, с. 7]. Поряд з полянами та сіверянами у 859 р. в'ятичі сплачували данину хозарам «имаху по бългѣй въвериць отъ дыма» [14, с. 13]. Під 964 р. існує згадка про прихід на Оку князя Святослава «и идее на Оку рьку и на Волгу, и налъзе Вятичи, и рече Вятичемъ». Похід завершився тим, що племена в'ятичів звільнилися від данини хозарам, яку виплачували «по щягю отъ рала даемъ» та давали данину Святославу [14, с. 63; 12, с. 41-42]. Проте

© Бірюк Павло Михайлович – аспірант кафедри історії України факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

мирна виплата поборів невдовзі припинилася, тому князь у 966 р. змушений був повторно здійснити похід на непокірні племена та знову «дань на них възложи» [14, с. 64]. Поширювати свій вплив за допомогою війська доводилося і князю Володимирі, який у 981 та 982 рр. перебував у Верхів'ї Оки. Приблизно в цей період племена в'ятичів активно займалися орним землеробством [11, с. 13].

Складність ототожнення області в'ятичів із верховськими землями полягає ще й у тому, що племінне утворення не залишило після себе якогось державного (князівського) формування, що виступало б «спадкоємцем» вказаної етнічної групи. Як приклад, топонім «Сівер» відображав території племен сіверян, що пізніше трансформувалася в історико-географічне поняття «Сіверська земля», яка була частиною Чернігівського князівства та неодноразово в схожій варіації згадана в літописах [15, с. 41]. Натомість, племена в'ятичів не сприяли формуванню, скажімо, «В'ятицького князівства» та не залишили по собі міста-центра, що сприяло об'єднанню навколо нього земель.

Історики ще в XIX ст. локалізували верховські князівства як область поселення слов'янських племен в'ятичів, чим визначили їхні межі. Зокрема, мав місце наступний опис: «въ земля древнихъ вятичей, по верховьямъ Оки съ ея притоками, располагались изстаринные удѣлы русскихъ князей Черниговскаго дома, подъ именемъ князей верховскихъ» [8, с. 282]. Історик та географ М. Барсов надавав критиці літописну згадку про ареал поширення в'ятичів по Оці в районі впадання річки в Волгу. Автор подає власне бачення щодо регіону поселень племен. Місто «Корачев» (Карачев) учений локалізував як таке, що вже не входило «в составъ Вятичей» та відділялося від зазначеної території лісом. Найближчим до нього «Вятическимъ» містом був Козельськ, що розташований на річці Жиздрі – притоці Оки [2, с. 135].

Обширні території поблизу літописного «Добрянска» (Брянська), що визначалися притокою Десни Болви, вважаються вже сіверськими. У зв'язку з цим басейни річок Неруси, Навли, Ревни, Болви та з іншої сторони Жиздри доцільно називати західним рубезем в'ятицьких земель [2, с. 135]. Схожі межі визначала О. Русина, характеризуючи територію Сіверського регіону [15, с. 47-48]. Південними рамками виступав басейн Зуши, однак місто Мценськ, яке розташоване на згаданій річці, як і Карачев, було поза в'ятицьким регіоном [2, с. 135].

Розмежування на північ та схід залишається проблемним для М. Барсова, однак можемо встановити, що кордони співпадали з межами Чернігівського князівства. Території проходили на північ від Оки, в середній течії річок Протви та Лопасни та південніше до середньої течії Угри [6, с. 93]. Реконструкція східних кордонів пов'язана з відсутністю значних літописних згадок чи міст. Проте таким рубезем може виступати район витоків річок Дону, Протви, Упи та русло річки Сосни. За нашими переконаннями місто Єлец теж варто віднести до в'ятицьких територій [1, с. 71-72]. Однак Т. Нікольська, подаючи кордони поселень в'ятичів, не відводить Єлец та русло річки Сосни до їхніх меж. Проте городища племен також нанесені на поданій нею карті й на зазначених територіях [11, рис. 1а]. Такі розбіжності можуть бути пов'язані з вживанням поняття «територія в'ятичів» з точки зору археології та етнографії чи адміністративної одиниці Чернігівської землі в XII ст. На думку О. Зайцева, це спричинено відмінностями у літописанні. У більшості випадків термін «в'ятичі» визначався як назва територій «в «Вятичи» можно было бежать и выбежать из них, стоять в них и т. п.». Частими випадками було вживання терміну як етноніму, де на перше місце виходили племена, а не їхні території [6, с. 92].

Для нас важливим є трактування «землі в'ятичів» як територіально-адміністративної одиниці, а не ареалу поширення племен та їхніх археологічних пам'яток. Робота Т. Нікольської зосереджена саме на археологічній характеристиці регіону. У зв'язку з цим включення міста Єльця до складу регіону як східного рубезу є доречним, оскільки територія в'ятичів є набагато більшою від їхнього етнічного поширення.

Територіальний підхід до визначення в'ятицьких територій зумовлює виникнення ще однієї проблеми при реконструкції меж верховських земель. Зокрема, згадані вище

міста Карачев, Мценськ, а також Кроми та Спаш, за версією М. Барсова, не відносяться до в'ятицьких земель. О. Зайцев власне і вирішував це питання тим, що розглядав етнічні рамки племен. Проте таке трактування сумнівне, оскільки той же М. Барсов у своїй більш ранній праці називає Карачев, Мценськ, Єлець, Кроми і Спаш «городомъ въ земль Вятичей» [1, с. 103, 131, 71, 108-109, 189]. Швидше за все, ці міста можна віднести до іншої територіальної групи «Лесная земля», яку виокремлено згідно з літописними даними [6, с. 82]. Літопис за Іпатіївським списком містить згадки: «пойди въ льсную землю... и тако побъже Святославъ из Новагорода Корачеву» [12, с. 237], «и воеваша у Корачева много, и бѣжа за льсь у Вятичъ» [12, с. 239].

Лісиста місцевість простягалася від Брянська та закінчувалася Бельовським лісом у верхів'ї річки Зуши саме поблизу Мценська. Тому основу «Лесной земли» швидше за все склали саме Карачев, Мценськ, Спаш, які також формували систему оборони, що характеризувалася наявністю засік [6, с. 87-88]. Сам Єлець в системі міст Чернігівського князівства та у наступні роки вже самостійного існування відіграв роль східного форпосту при обороні верховських територій [7, с. 185]. На нашу думку, згадуючи засічну систему, яку склали міста, Єлець міг бути останнім з перерахованого списку, контролюючи область поблизу рязанських земель та Посем'я.

Основу для формування умовних кордонів Верхнього Пооччя становила область поширення племен в'ятичів, проте до цього варто додати вже розглянуту нами «Лесную землю». Враховуючи це, реконструкція територіальних меж верховських земель виглядає більш реальною. У подальших століттях, вже при існуванні на цих землях князівств, міста, що знаходилися на лісистих територіях, становили собою центри адміністрації та влади. Середньовічний принцип встановлення кордонів, що базується на визначенні їх природними об'єктами, типу річками, горами чи лісами, був досить доречним в питанні непорушності меж земель. Фактично з часу виокремлення Верхньоокського регіону як частини Чернігівського князівства і до середини XIII ст. територія верховських земель принципово не змінювалася.

Територіальне правонаступництво «від в'ятичів до верховських князів» прослідковувалося в питаннях регіональної термінології. Поряд з терміном «Вятичи» в джерелах з другої половини XII ст. з'являються назви, подібні до загальноновизнаного трактування князівських утворень у Верхів'ї Оки. Мова йде про документальні відомості, що відносяться до середини XV ст. та можуть бути трансформованою аналогією більш ранніх згадок в історичних джерелах [4, с. 160].

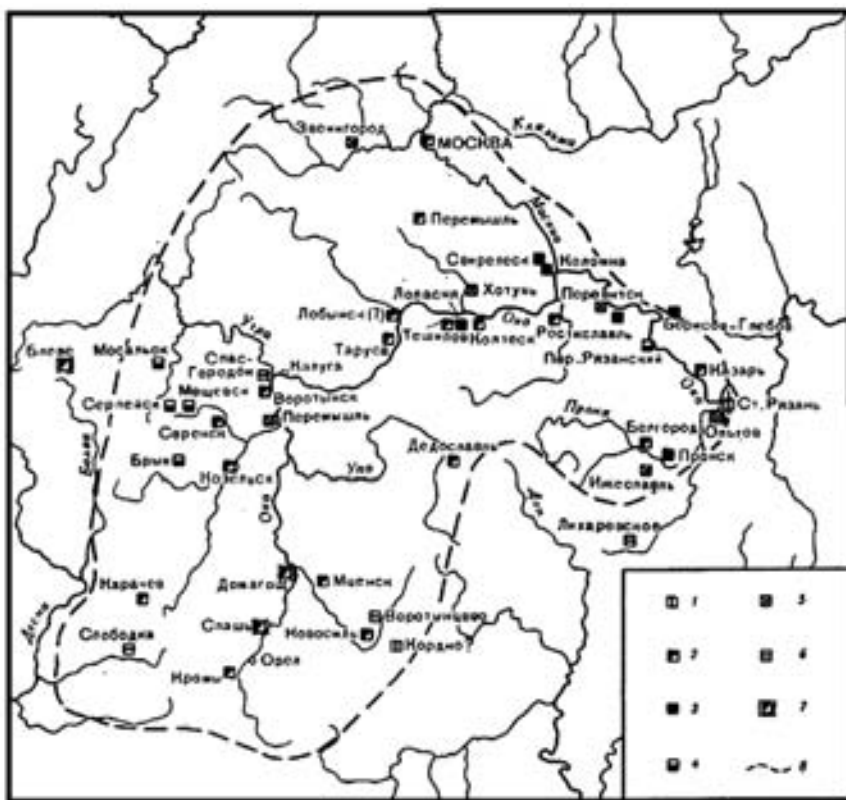
У літописі за Іпатіївським списком існують записи, що можуть бути тотожним нині відомій назві «верховські землі». Під 1146 р. існує згадка, де «Святославъ (Святослав Ольгович. – Авт.) възратися, поиде вверхъ Оки, и пришедь ста на усть Поротве в городъ Лобыньскъ» [12, с. 240]. Наступного року зафіксоване звернення великого князя Ізяслава Київського до брата Ростислава Смоленського: «тобъ Богъ далъ верхнюю землю» [12, с. 253]. Читаючи далі звернення Ізяслава, знаходимо наступне: «тамо у тебе (тобто у «верхніх землях»). – Авт.) Смолняне и Новгородци». Такого роду згадки виглядають позначенням земель відносно одне одного. Місто Любинськ, про яке йде мова, позначене як територія рязанських земель [1, с. 119] та розташоване «вище» по течії річки Оки, натомість, верховські землі знаходяться «нижче» рязанських. Проте М. Барсов, подаючи характеристику «низовим землям», визначає їх наближеними до новгородських територій [1, с. 135-136].

Р. Беспалов та О. Майоров пов'язують цей термін з водним (річковим) маршрутом [3, с. 24-25; 9, с. 127]. Зокрема, Р. Беспалов критично підходив до використання терміну «верховские». За його переконаннями, ним позначалися «области, расположенные в верховьях Днепра и в верховьях Десны, по отношению к стольному городу Киеву. Другая аналогия: «низовская земля», «низ», «низовские князья», «низовцы» – широко применялась в новгородском летописании XIII-XV вв. в отношении Ростово-Суздальской земли, а затем и Великого княжества Московского». Доречнішим є запропонований М. Любавським термін «верхнеокские», використання якого для

російського історика-краєзнавця є більш влучним [3, с. 17-18]. Позиція О. Майорова менш принципова. Термін «верховье» хоч і є протипоставленим «низовским» землям, однак територіально був «жестко привязан» тільки до верхів'я Оки [9, с. 127].

Літопис також містить згадку вже під 1185 р., коли великий князь Всеволод Святославович «шелъ бяшетъ в Корачевъ, и сбирашетъ отъ вѣрхнихъ земель вои» [12, с. 434]. У військовій кампанії 1185 р. проти половців участь брали війська чернігівських та сіверських князів. «Верхніми», по відношенню до Карачева, були власне землі в'ятичів, які розміщені у Верхів'ї Оки. Отже, можемо вважати, що згадка про «вѣрхнихъ земель» вживалася як назва конкретної території. Підтвердженням цього може свідчити епізод, де Ростислав, якому «Богъ далъ верхнюю землю», вручив дарунки Ізяславу «отъ всихъ Вѣрхнихъ земель и отъ Варягъ». М. Барсов пропонує варіацію назви «Верховная земля» [1, с. 29]. Показово, що в літописі термін вказаний із заголовної літери та, за нашими переконаннями, позначав регіон, який тогочасні літописці вже могли локалізувати як частину Чернігівського князівства та надали йому окрему назву.

Термін «в'ятичі», що фігурував у XII ст., і надалі застосовувався. Часте використання у літописах назви історичної області, наближеної до «верховські», може свідчити про поступове вкорінення цього терміну. У зв'язку з цим одиночна згадка у договорі 1449 р. терміну «верховськіи» виглядає не такою ж і випадковою. Вона використана як своєрідна заміна вже не актуальній території «в'ятичів». Після розколу Чернігівського князівства в 1246 р. новоутворені князівства отримали назви відповідно до міст, які

Города в Земле вятичей

1—3 — города, упомянутые в письменных источниках: 1 — год 1096; 2 — 1146—1157; 3 — 1176—1186; 4 — 1207—1227; 5 — список городов XIV в.; 6 — города и поселения городского типа, известные только археологически; 7 — города — феодальные замки; 8 — граница Земли вятичей.

Карта 1. Верховські міста. Згідно з картою: Никольская Т. Земля вятичей. К истории населения бассейна верхней и средней Оки в IX – XIII вв. / Т. Никольская. – М., 1981. – С. 121.

були центрами князівських вотчин. Тому назва території «верховські» землі чи князівства не набула масового використання в джерелах.

Значну роль у розвитку верховських територій відігравали міста (див. карту 1). З моменту поширення у басейні річки Оки чернігівської юрисдикції місцеві поселення стали осередками владної адміністрації. Деякі з них здобули статус центрів ремесла і торгівлі, інші, маючи оборонні споруди, сприяли захисту князівства. «Лесная земля» та область розселення в'ятичів не відзначалися як густонаселені регіони, відповідно кількість міст на цих територіях була нечисленною. Однак, завдяки подіям середини XII ст., а саме політичному конфлікту між Ольговичами та Мономаховичами, що досить детально описані у літописах, ми маємо змогу дослідити статус, рівень розвитку та роль міст у формуванні Верхньоокського регіону.

Дані археології не дають точної інформації щодо часу заснування верховських міст. Єдиною хронологічною опорою для нас є перша літописна згадка про певне місто, проте і такий підхід має недоліки. Зокрема, Торуса, Одоєв, Серпейськ і Мезецьк (див. табл.1) вперше згадуються в документі під назвою: «А се имена всем градом Русским дальним и ближним», походження якого дослідники відносять до 1387–1392 рр. [16, с. 220]. Однак на цей час м. Торуса було центром окремої лінії верховських князів, а Одоєв резиденцією Новосильських. Доказом того, що вони були засновані приблизно в той же час, що і решта, свідчить розташування їх поселення поблизу річок, що топографічно характерно в'ятицькому періоду формування міст [11, с. 43]. Як приклад, Карачев розташований на р. Снежедь, Козельськ – р. Жиздра, натомість, Одоєв на р. Упа, Торуса на р. Торуса [17, с. 222, 225, 244.], Серпейськ на р. Серпейка (звідки і назва поселень), Мезецьк на р. Туря [11, с. 155].

Враховуючи період появи в літописі того чи іншого міста, можна простежити його роль у системі Чернігівського князівства. Першочергово деякі міста згадуються у епізоді про військові походи середини XII ст., які безпосередньо стосувалися верховських територій. Зокрема, під 1146 р. існує запис: «И Давыдовича доста къ Дьбрянску, а Всеволодичъ Святославъ в Корачевъ, и посла Козельску ко Святославу стрьевни своему» [12, с. 239]. Роком пізніше літописна згадка називає ще кілька міст: «Посадничи Володимери Иязславли из Вятичъ, изъ Бряньска, и изъ Мъченьска, и изъ Блеве; и оттуда иде Девягорьску, иде заемъ вси Вятичи и до Брянескъ и до Воробиньгъ, Подесенье, Домагаощъ и Мценескъ» [12, с. 242].

Таблиця 1. Основні міста Верхньоокського регіону X-XIII ст.															
НАЗВА МІСТА															
Карачев	Козельськ	Серенськ	Домагаощ	Кроми	Дедославль	Мценськ	Воротинськ	Новосиль	Спаш (Звенигород)	Мосальськ	Перемишль	Торуса	Мезецьк	Серпейськ	Одоєв
ДАТА ЗГАДКИ В ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ															
1146	1146	1147	1147	1147	1146	1146	1154	1155	1147 1328	1231	1328	наприкінці XIV ст.***	наприкінці XIV ст.***	наприкінці XIV ст.***	наприкінці XIV ст.***
ПЛОЩА ГОРОДИЩА															
бл. 5,9 га*	бл. 7,8 га*	бл. 4 га**	бл. 0,4 га**	литинень бл. 0,1 га**	бл. 1,05 га**	бл. 1,9; 2,8 га**	бл. 1,4 га*	бл. 2,4 га*	бл. 0,12 га** бл. 0,3 га*	бл. 0,4 га*	бл. 1,8; 0,3 га*	бл. 1 га*	бл. 0,8 га*	бл. 0,58 га**	бл. 1,5 га*

Як уже зазначено, верховські землі становили собою сукупність двох історичних областей. У зв'язку з цим часті згадки під час воєнних дій міст Карачева та Козельська можуть свідчити про те, що вони були центрами «Лесной землі» та «Вятичей» відповідно. У «домонгольський» період існування Чернігівського князівства серед численних князівських уділів згадані також Козельський та Карачевський. Останній відносився до другорядних та імовірно мав свого посадника [7, с. 183]. Доказом цього факту та підкресленням значимості міст є те, що з-поміж відомих нам верховських поселень саме Карачев та Козельськ мали найбільшу площу городища.

Однією з характерних рис розвитку верховських міст була їхня поступовість розвитку та залежність від зміни політичної обстановки в регіоні. Поселення, що відігравали важливу роль у системі Чернігівського князівства, поступово втрачали свої позиції. Причини цього були різні. Козельськ значно зупинився у розвитку після погрому монголів у 1238 р. Т. Нікольська наголошує на важливості міста Дедославля в «Земле вятичей». У них уже була сформована «феодална верхушка», а «Вятичи» скликали в ньому віче. У джерелах висвітлена лише одна згадка про місто, що датується 1146 р. Однак знайдені археологічні пам'ятки свідчать про його існування в XIV – XV ст., але вже як поселення Дедилово [11, с. 131]. Занепад Дедославля міг бути спричинений його географічним розташуванням. Територія витоків річок Упи та Дону не відносилася до транзитної чи торгівельної області. У часи поширення в регіоні влади татар межиріччя згаданих річок перетворилося в зону, що підпорядковувалася безпосередньо темникам.

Тенденція «піднесення – занепад» і навпаки також була характерна Карачеву. Статус центрального міста регіону був характерний йому в XII – XIII ст. Після розпаду Чернігівського князівства похідна князівська лінія мала найвищі позиції серед верховських князівств, однак поступово через територіальне роздроблення занепадала. Простежувалася серед верховських земель черговість міста-центра, зокрема Глухів – Новосиль – Одоєв. Місто Мценськ навпаки з плином часу лише посилювався у політичному плані. Будучи одним з крайніх міст Верхньоокського регіону в XIII – XIV ст., вже на середину XV ст. воно отримало статус намісництва та було одним з головних осередків литовської великокнязівської влади на сході.

Таким чином, процес формування територій Верхньоокського регіону хронологічно можна віднести до періоду розселення слов'янських племен в'ятичів. Локалізація земель зумовлюється приналежністю територій до басейну верхньої Оки, а також річок Упи, Угри, Болви, Протви, Жиздри, Зуши та інших. У період поширення влади Чернігівського князівства на згаданих землях були сформовані своєрідні адміністративно-територіальні одиниці «В'ятичі» та «Лесная земля». Саме такими назвами, приблизно до початку XIII ст. позначалися території майбутніх верховських князівств. З другої половини XII ст. в історичних джерелах зафіксовані назви, подібні до терміну «верховські», що є свідченням формування нового регіонального топоніму.

Географічними ознаками територій була лісиста місцевість та широка мережа річок, що виступали природними кордонами. Міста Верхньоокського регіону не відзначалися масштабністю та чисельністю. Проте саме вони були репрезентами влади та сприяли політичному становленню верхньоокських земель. Підтвердженням ролі міст у розвитку регіону є політичний конфлікт середини XII ст. у Чернігівському князівстві. Містам була характерна поступовість розвитку та залежність від територіального розташування. Найбільшими та найважливішими серед них були Карачев, Козельськ, Дедославль та Мценськ.

---

* Згідно: Шеков А. Верховские княжества. Середина XIII – середина XVI в. / А. Шеков. – М., 2012. – С. 275.

** Згідно: Никольская Т. Земля вятичей. К истории населения бассейна верхней и средней Оки в IX – XIII вв. / Т. Никольская. – М., 1981. – С. 120-157.

*** Згідно: Полное собрание русских летописей. Летопись по Воскресенскому списку. – Т. 7. – СПб., 1856. – С. 240.

1. Барсов Н. Материалы для историко-географического словаря России. / Н. Барсов. – Вильна, 1865. – 220 с.
2. Барсов Н. Очерки русской исторической географии. География начальной летописи. / Н. Барсов. – Варшава, 1873. – 254 с.
3. Беспалов Р. К вопросу о терминах «верховские князья» и «Верховские княжества» / Р. Беспалов // Проблемы славяноведения. Сб. научных статей и материалов. – Брянск, 2010. – Вып.12. – С. 15-61.
4. Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV–XVI вв. – М., 1950. – 586 с.
5. Енциклопедія історії України в 5-ти томах. – Том 1. Голова редколегії Смолій В. / В. Смолій. – К., 2003. – 688 с.
6. Зайцев А. Черниговское княжество в X – XIII вв. Избранные труды. / А. Зайцев. – М., 2009. – 224 с.
7. Зотов Р. О черниговских князьях по Любецкому синодику и о Черниговском княжестве в татарское время. / Р. Зотов. – СПб., 1892. – 374 с.
8. Леонтович Ф. Очерки истории литовско-русского права (продолжение). / Ф. Леонтович. // Журнал министерства народного просвещения. – Часть ССХС. – СПб., 1893. – С. 259 – 327.
9. Майоров А. История Орловская. Славянская история с древних времен до конца XVII в. / А. Майоров. – Орел, 2013. – 375 с.
10. Насонов А. «Русская земля» и формирование территории древнерусского государства. Историко-географическое исследование. / А. Насонов. – М., 1951. – 260 с.
11. Никольская Т. Земля вятичей. К истории населения бассейна верхней и средней Оки в IX – XIII вв. / Т. Никольская. – М., 1981. – 294 с.
12. Полное собрание русских летописей (далее – ПСРЛ). Летопись по Ипатьевскому списку. – Т. 2. – СПб., 1871. – 616 с.
13. ПСРЛ. Летопись по Воскресенскому списку. – Т. 7. – СПб., 1856. – 345 с.
14. ПСРЛ. Летопись по Лаврентьевскому списку. – Т. 1. – СПб., 1872. – 512 с.
15. Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. / О. Русина. – К., 1998. – 243 с.
16. Тихомиров М. «Список Русских городов дальних и ближних». / М. Тихомиров. – Исторические записки. – Т.40. – М., 1952. – С. 214 – 259.
17. Шеков А. Верховские княжества. Середина XIII – середина XVI в. / А. Шеков. – М., 2012. – 364 с.

Исследованы формы и основные пути формирования исторической области в верховьях Оки. Прослежены правопреемство земель от региона распространения племен вятичей и территория «Лесной земли». Проанализированы летописные названия территорий и отождествлено их из ныне известным названием «верховские земли». Охарактеризованы основные города региона и определена их роль в становлении границ Верхнего Поочья.

Ключевые слова: формирование, верховские земли, регион, территория, вятичи, «Лесная земля», города.

Studied the form and the main historic area forming in the upper Oka. Followed the succession of land distribution by region and area tribes Vyatichi «Lesnoy earth.» Analyzes chronicle name and identified areas of the now famous title «Verkhovska earth.» Characterize the main cities of the region and define their role in the Upper limits Poochchya.

Key words: formation, Verkhovska land, region, area, vyatichi, «Lesnaya land», the city.